№ 150
კვირა, 16 ივლისი 1895

1877—1895

ცისარი

№ 150
კვირა, 16 ივლისი 1895
რედაქცია:
ნიკოლოზის ქუჩა, 21.
ტფილისი.
გაზეთის დასაბარებელად
და განცხადებათა დასაბეჭდად
უნდა მიმართონ რედაქციას და წერა-კითხვის გამავრც. საზოგადოების კანცელარიას.
ფასი განცხადებისა:
ჩვეულებრივი სტრიქონი პირველ გვერდზედ— 16 კაპ. მეოთხეზედ—8 კაპ.

ბაზეთი ღირს:

თვე	თან. კ.	თვე	თან. კ.
12	10—	6	6 —
11	9 50	5	5 50
10	8 75	4	4 70
9	8 —	3	3 55
8	7 25	2	2 75
7	6 50	1	1 50

ცალკე ნომერი—ერთი შაური.

„ცისრის“ ტელეფონი № 227.

„ცისრის“ ტელეფონი № 227

კვირას, 16 ივლისს, დღეით თერთმეტ საათზე დანიშნულია **აუქციონი** ახალის ბანკის საურთიერთო სამეურნეო კრედიტის საზოგადოებისა, პარიატინსკის ქუჩაზე, თავ. თუმანოვის სახლებში. (2—2)

„წერა-კითხვის გამავრცელებელის საზოგადოების“ გამგეობა ამით აცხადებს, რომ ვისაც მსურს დაიქიროს ადგილი მეორე მასწავლებლისა ბათუმის ქართული სკოლაში, უნდა თხოვნით მოუმართოს გამგეობას 25 აგვისტომდე ამ წლისა. მეორე მასწავლებელს ეძლევა: ჯამაგირი თვეში ოთხი თუმანი, სადგომი და მოსაშაურე. (7—3)

კაზენნეტი კეკლიძ ექიმთა

ვ. ი. ბიბინაძისა და **ძ-ნის ძძ. დ. ილარიონოვისა.**

ბიბილ. ქუჩა, სახლი ერაუზეკი, 79. ავადმყოფებს მიიღებენ დილის 9—3და საღამოს 4—7 საათამდე.

ტფილისი, 16 ივლისი.

ჩვენს მკითხველებს არ დავიწყებიათ, რასაკვირველია, რომ ამ ერამდეკნის კუნძულის მკვიდრთ თავგანწირული ბრძოლა აქვთ ესპანიასთან თვისის სამშობლოს განთავისუფლებისათვის. სამწუხაროდ ევროპის გაზეთები არ აქცევენ ჯეროვანს ყურადღებას ამ ბრძოლას და ძლიერ ინვიეთად მოგვაწოდებენ ხოლმე ამბავებს. ეიცით, რომ ესპანიამ დიდძალი ჯარი გაგზავნა «აჯანყებულთა» დასამშვიდებლად და სარდლობა ჩაბარა ვამოჩენილს მარშალს მარტინეზ კამპოსს. ესპანის მთავრობას იმედი ჰქონდა, რომ არ გაუჭირდება აჯანყების მოსპობა, ასე ფიქრობდა ევროპაც, მაგრამ უკანასკნელ დღეებში მოსულმა დეპეშებმა დაფიფოს ესპანეთი და ევროპის ყურადღებაც მიიპყრეს. ამ დეპეშებიდან სჩანს, რომ კუბის „აჯანყება“ ხუმრობა არ არის და ჯერ კიდევ ვინ იცის, რა-გორ დასრულდება საქმე. საქმის ამგვარი დატრიალება ვალდებულად გვაფიქ ცოტათი მაინც გავიცოთ ეს ქვეყანა.

ეს კუნძული აღმოჩენა ოთხასი წელიწადია მას აქეთ შესანიშნავმა კოლუმბმა და მას შემდეგ კუბა ესპანიის ახალშენია. კუბის გეოგრაფიულმა მდებარეობამ შესანიშნავ ჰავასთან და ბუნებრივ სიმდიდრესთან ერთად ისეთ მშვიერე და მდიდარ ქვეყნად გახადა ეს ახალშენი, რომ მას ესპანის მეფის გვირგვინის უმშვენიერესს მარგალიტს უწოდებენ, ისე როგორც ჩვენს სამშობლოს რუსეთის იმპერატორის გვირგვინში. კუნძული მდებარეობს ჩრდილო და სამხრეთ ამერიკის შუა, უჭირავს ორას-ათასსამედ ოთხ-კუთხე კილომეტრი, მცხოვრებთა რიცხვი ერთ-მილიონ ექვსასათასამდეა. კუნძული სანახობითი საუცხოოა, მთიანი და მძლავრის მცენარეულობით; მოფენილია მრავალის სხვა და-სხვა პლანტაციებით—თუთუნისა, ყავისა, შაქრისა, ბამბისა და სხვ.; კუნძულის მთები სავსეა მრავალის მადნეულის სიმდიდრით. კუნძულის მცხოვრებნი (ესპანელნი, კრეოლნი, მულატები და სხვანი) ძლიერ მარდი, მშრომელი, კულტურული ხალხია. მოწათმოქმედება, ვაჭრობა და მრეწველობა მათ დიდად გაალიერეს და ქვეყნის კულტურა აღამაღლეს. სწავლა-განათლების საქმეც ჯეროვანს ნიადაგზე აქვთ დამყარებული. უმთავრეს ქალაქში—ჰავანაში, უნივერსიტეტიც აქვთ...

რაღა გასაკვირველია, რომ ამ ქვეყანას, ყოველისფრით უხვად შემკულსა და ჯილდოვებულს, მეზობლები შურით შესაკერდნენ და, თუმცა ერთი პატრონი უკეე ჰყავდა, მაინც სურდათ მისი დაპყრობა, მაგალითად 1851 წელს ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა გაგზავნეს კუნძულის დასაპყრობათ ექსპედიცია, მაგრამ მკვიდრთა საშინელმა ბრძოლამ ექსპედიცია უკუ აქცია და ალბათ სამუდამოდ დაეკარგა ამერიკას კუნძულის დაპყრობის იმედი.

ეი ამ მდიდარსა და კულტურულს კუნძულს კარგა ხანია განზრახვა აქვს ესპანის ბატონობა აიცილოს თავიდან. მისი მკვიდრნი დარწმუნებულნი არიან და სამართლიანადაც სჯიან, რომ დამოუკიდებლობა, თავისუფლება კიდევ უფრო გაალიერებს და აღამაღლებს სამშობლოს. მეხსმოცე და მესამოცე და-ათე წლებში, როდესაც იტალიის მაგალითმა ყველი დამოსავებულ ერთ გაფლეთის სურვილი თავისუფლის ცხოვრებისა, კუბაშიაც დაიწყო პატრიოტული მოძრაობა, რომელმაც კიდევეც გამოიწვია აღელვება. მაგრამ ესპანიის მთავრობამ მაშინ სწრაფვისა და ენერგიულის მოქმედებით მალე მოსპო აჯანყება და დამშვიდა ქვეყანა. ეს დამშვიდება დროებითი იყო, რასაკვირველია; ერის მისწრაფება თავისუფლებისადმი ისე მძლავრი იყო, რომ თოფითა და ზარბაზნით მას ვერ მოსპობდა ვერავინ. და აი ახლა

იმ პესსიმიზმით არის გაჟღენთილი, რომელსაც ლორდ ბაირონმა თავისებური ფერი დასდო. რასაკვირველია, ბარათაშვილის პესსიმიზმი განსხვავებულია, მიტომ რომ მწერლის ანდაზიდულლური თვისებანი და მისის სამშობლოისა და დროის ზედ-გავლენა ყოველთვის თავისებურს ბეჭედსა სვამს მისს ნაწარმოებებზედ.

არა ერთხელ გვითქვამს, რომ დღევანდელ მსოფლიო ზარის მიმართულებას საუკეთესოდ გვიხატავს სფრანგეთის ლიტერატურა და ჩვენც ამ ლიტერატურის შესანიშნავ მოვლენას ყოველთვის ვაცნობებთ მკითხველს საზოგადოებას.

კაცთა ბაზრისა და ბრძნობების გამომპბატელი, როგორც ვიცით, მართო ლიტერატურა-კი არ არის, არამედ სხვა შტობენე ხელოვნებისა. ჩვენს დროში-კი ხელოვნების ზოგიერთმა შტომ (ვაგნერის მუსიკა და ინგლისელი პრერაფაელიტების მხატვრობა მათის სესსტეტიკურ მოძღვრებით)*) ისეთი მნიშვნელობა მოიპოვა, რომლის მზგავსიც განახლების ეპოქედგან ალარა ჰქონია არც ერთს შეოს ხელოვნებისას. მათ დიდი გავლენა აქვთ დღევანდელს ლიტერატურაზედ და ამიტომ ესენიც უნდა აღინიშნონ, გაკვრით მაინც.

აქედან სჩანს, თუ რატომ დავარქვით ამ წერილებს „ლიტერატურა და ხელოვნ-ება“. როგორც ხედავთ, ფრიად ძნელი და რთული საანგარეშოა ჩვენის წერილების შინაარსად. ყოველივე ამის შესრულება, რასაკვირველია, ჩვენ არ შეგვიძლია, მაგრამ ვეცდებით ცოტა მაინც შევეხოთ ზოგიერთს ჩვენგან აღნიშნულს კითხვებს.

**

როდესაც ჩვენის ეხლანდელ ლიტერატურის დაცემაზედ ლაპარაკობენ, სახეში აქვთ ბრწყინვალე და ყვავილოვანი დრო ჩვენის ლიტერატურისა სამოციანი წლები და მართლაც, თუ ამ დროის მწერლობას დღევანდელს შევადარებთ, ეს უკანასკნელი თითქმის უფერულდაც მოგვეჩვენება. უნიკეიერესი ახალგაზდა მწერალნი მაინც შორს სდგანან ჯერ-ჯერობით ილ. ჭავჭავაძესა და მოჩხუბარიძეზედ, დღევანდელს ლირიკოსებზედ რაღა გვეთქმის, თუ არ ის, რომ ა. წერეთლის ზოგიერთ ლექსების სილრმე და მშვენიერება მათთვის მიუწდომელია და ახალი ფორმაციის პუბლიცისტები თავის დღეშიაც ვერ შეიტრაბენან ნ. ნიკოლაძეს. მაგრამ ესეც-კი უნდა ვსთქვათ, რომ თუ დღევანდელს ჩვენ ახალგაზდა მწერალთა ნაწერებს თვალს გადავავლებთ სანუგეშო მოვლენას შევნიშნავთ, ჩვენი ლიტერატურა ცოტა არ იყოს ფრთას ისხამს და ინ უფერულობასა სტოვებს, რომელიც უკანასკნელს ათ-თხუთმეტ წელიწადში ემჩნეოდა.

ბ. კლღიანშვილის ნაწერებიც, ანდა უკეთა ვსთქვათ, უკანასკნელი მისი მოთხრობა ერთ იმ გარემოებათაგანს წარმოადგენს ჩვენს დღევანდელს მწერლობაში, რომლის უყურადღებოდ დატოვება არ შეიძლება. მართალი რომ ვსთქვათ, არც „შერისხვა“ და არც „მსხვერპლი“ კლღიაშვილისა დიდის ყურადღების ღირსნი არ არიან და თუ მათი მეორედ გადაკითხვა დასჭირდა ვისმე, ამას ავტორი უკანასკნელს მისს მოთხრობას უნდა უმადლიდეს. ჩვენ რასაკვირველია, სინამდვილის შეუსაბამობას არ უკიერებთ ბ. კლღიანშვილის პირველ მოთხრობებს, რადგან მეტის მეტი სადავოა, რა არის ნამდვილი და რა არა. მაგრამ მათი უცნაურობა-კი უნდა აღენიშნოთ და ამის ბრალსაც მთლად ავტორს არ დავდებთ, რადგან ადვილი შესაძლებელია, თვით ცხოვრებაც იყვეს ამ უცნაურობის მიზეზი. მართლაც, შერისხული კაცია („შერისხული*) ჩვენის სოფლის შვილსკაი არ წაადგას, რომელიმე დღევანდელს ნერვებ აშლილს ვაჟ-ბატონს მოგვგონვეს. ღვთის გმობა კაცს თითქმის ჩვეულებადა აქვს გაკაქცეული და მხოლოდ მეტის მეტად დასუსტებული ადგილუეტის კაცი უნდა იყო, რომ ამ ურიგო საქციელის შენანებას თავი გადაატანო.

„მსხვერპლი“ კიდევ მეტის უცნაურობით არის სავსე. მართალია ხშირია ბოროტი დედამთილი, ქმარი ჩერჩრეტი და უხასიათო, ქალი-კი მთგან დატანჯული, მაგრამ სიბოროტე და ხასიათის სიმშვიდე სულის ავადმყოფობად გადაქცეული, ეს-კი მდაბიო ხალხში მეტად იშვიათი მოვლენა და არც სინტერესოა ვისმესთვის. მწერალს, რასაკვირველია, ვერ დავაძალებთ და ვერც მოვთხოვთ ჩვენს ინტერესებსა და გემოს ესსახეროს, მაგრამ ეს-კი შევვიძლია მოვსთხოვოთ, რომ ჩვენთვის არა საინტერესო საგანი ხელოვნურად მაინც დაგვიხატოს და ამით მოისყიდოს ჩვენი გული. რამე უნდა ჰქონდეს ხელ-

---

*) იხ. ჩვენი წერილი „მოამბე“ № II, 95 წ. გვ. 11, 12, 13.

ELEKTRONIKA
ELEKTRONIKA

ფელეტონი

ნაწყვეტი.

Соверель ра Мварац ववნახე,
ყოველის მხრიდგან ‘ჩრელია;
ხალხი გავსინჯე... ძმა ძმისა
ფეხებ ქვეშ მიწის მთხრელია;
ენა-კი მეგონა მოყვარე,
ის ჩემი სისხლის მღვრელია
და ამ ნაირი სიცოცხლე
განა-ღა სანატრელია?..

ხელოსანი ნ. ნოშრევანიძე.

ცხოვრება და ხელოვნება.

I

მოთხრობები დ. კლღიანშვილისა: „შერისხვა“, „მსხვერპლი“, „სოლომან მორბილიძე“. მოამბე № V, IX, XII.

ჩვენ სურვილი გვაქვს დღევანდელს ჩვენს მწერლობას ყურადღება მივაქციოთ, მისი შესანიშნავი მოვლენანი აღვნიშნოთ. მაგრამ, რადგანაც ყოველი მწერლობა ცხოვრებასთან დაკავშირებულია იმგვარად, რომ ზოგში თვით ჰმართავს ცხოვრებასა და მას ამვარსა თუ იმგვარს მიმართულებასა ძალევს და ზოგში ამ ცხოვრების წარმოშობილია, ამიტომ ამ ცხოვრების უმთავრეს შემთხვევებსაც ვერ ავუქცევთ გვერდსა. გარდა ამისა, დღევანდელის ღღის ლიტერატურაზედ ყოველთვის ასეთი თუ ისეთი გავლენა აქვს წინანდელს ლიტერატურას და მომავალის ლიტერატურა დღევანდელზედ არის დამოკიდებული, ამიტომ დიდად საჭიროდ მიგვაჩნია დღევანდელის ლიტერატურის ფიტიკ-ფიტიკ ბრძოლა აქეთ ესპანიასთან თვისის სამშობლოს განთავისუფლებისათვის. სამწუხაროდ ევროპის გაზეთები არ აქცევენ ჯეროვანს ყურადღებას ამ ბრძოლას და ძლიერ ინვიეთად მოგვაწოდებენ ხოლმე ამბავს. ეიცით, რომ ესპანიამ დიდძალი ჯარი გაგზავნა «აჯანყებულთა» დასამშვიდებლად და სარდლობა ჩაბარა ვამოჩენილს მარშალს მარტინეზ კამპოსს. ესპანის მთავრობას იმედი ჰქონდა, რომ არ გაუჭირდება აჯანყების მოსპობა, ასე ფიქრობდა ევროპაც, მაგრამ უკანასკნელ დღეებში მოსულმა დეპეშებმა დაფიფოს ესპანეთი და ევროპის ყურადღებაც მიიპყრეს. ამ დეპეშებიდან სჩანს, რომ კუბის „აჯანყება“ ხუმრობა არ არის და ჯერ კიდევ ვინ იცის, რა-გორ დასრულდება საქმე. საქმის ამგვარი დატრიალება ვალდებულად გვაფიქ ცოტათი მაინც გავიცოთ ეს ქვეყანა.

ეს კუნძული აღმოჩენა ოთხასი წელიწადია მას აქეთ შესანიშნავმა კოლუმბმა და მას შემდეგ კუბა ესპანიის ახალშენია. კუბის გეოგრაფიულმა მდებარეობამ შესანიშნავ ჰავასთან და ბუნებრივ სიმდიდრესთან ერთად ისეთ მშვიერე და მდიდარ ქვეყნად გახადა ეს ახალშენი, რომ მას ესპანის მეფის გვირგვინის უმშვენიერესს მარგალიტს უწოდებენ, ისე როგორც ჩვენს სამშობლოს რუსეთის იმპერატორის გვირგვინში. კუნძული მდებარეობს ჩრდილო და სამხრეთ ამერიკის შუა, უჭირავს ორას-ათასსამედ ოთხ-კუთხე კილომეტრი, მცხოვრებთა რიცხვი ერთ-მილიონ ექვსასათასამდეა. კუნძული სანახობითი საუცხოოა, მთიანი და მძლავრის მცენარეულობით; მოფენილია მრავალის სხვა და-სხვა პლანტაციებით—თუთუნისა, ყავისა, შაქრისა, ბამბისა და სხვ.; კუნძულის მთები სავსეა მრავალის მადნეულის სიმდიდრით. კუნძულის მცხოვრებნი (ესპანელნი, კრეოლნი, მულატები და სხვანი) ძლიერ მარდი, მშრომელი, კულტურული ხალხია. მოწათმოქმედება, ვაჭრობა და მრეწველობა მათ დიდად გაალიერეს და ქვეყნის კულტურა აღამაღლეს. სწავლა-განათლების საქმეც ჯეროვანს ნიადაგზე აქვთ დამყარებული. უმთავრეს ქალაქში—ჰავანაში, უნივერსიტეტიც აქვთ...

რაღა გასაკვირველია, რომ ამ ქვეყანას, ყოველისფრით უხვად შემკულსა და ჯილდოვებულს, მეზობლები შურით შესაკერდნენ და, თუმცა ერთი პატრონი უკეე ჰყავდა, მაინც სურდათ მისი დაპყრობა, მაგალითად 1851 წელს ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა გაგზავნეს კუნძულის დასაპყრობათ ექსპედიცია, მაგრამ მკვიდრთა საშინელმა ბრძოლამ ექსპედიცია უკუ აქცია და ალბათ სამუდამოდ დაეკარგა ამერიკას კუნძულის დაპყრობის იმედი.

ეი ამ მდიდარსა და კულტურულს კუნძულს კარგა ხანია განზრახვა აქვს ესპანის ბატონობა აიცილოს თავიდან. მისი მკვიდრნი დარწმუნებულნი არიან და სამართლიანადაც სჯიან, რომ დამოუკიდებლობა, თავისუფლება კიდევ უფრო გაალიერებს და აღამაღლებს სამშობლოს. მეხსმოცე და მესამოცე და-ათე წლებში, როდესაც იტალიის მაგალითმა ყველი დამოსავებულ ერთ გაფლეთის სურვილი თავისუფლის ცხოვრებისა, კუბაშიაც დაიწყო პატრიოტული მოძრაობა, რომელმაც კიდევეც გამოიწვია აღელვება. მაგრამ ესპანიის მთავრობამ მაშინ სწრაფვისა და ენერგიულის მოქმედებით მალე მოსპო აჯანყება და დამშვიდა ქვეყანა. ეს დამშვიდება დროებითი იყო, რასაკვირველია; ერის მისწრაფება თავისუფლებისადმი ისე მძლავრი იყო, რომ თოფითა და ზარბაზნით მას ვერ მოსპობდა ვერავინ. და აი ახლა

ერი ისევ აღდგა და დღეს საშინლად იბრძვის... როგორც ზეკითა ვსთქვით, ესპანია უფრიდელის მაგალითების მიხედვით დარწმუნებული იყო რომ კუნძულები მალე დამშვიდდებოდა, მაგრამ საქმე სხვა რიგად წავიდა: ესპანიამ მრავალი ჯარი საუკეთესო სარდლის წინამძღოლობით გაგზავნა კუნძულზედ და დღესაც დიდს მზადებაშია ახალ-ახალის ჯარების მისაშველებლად! დღევანდელ მდგომარეობის დასურათებისათვის მოგვყავს აქ გაზეთ „Temps“-ის დეპეშა მადრიდიდან: აჯანყებულთა წინამძღოლებმა — მაცეთმ და გომეზმა შეიგროვეს თვისი ჯარები ბიიამოსთან, სადაც დამწყვდეულია ესპანის ჯარები მარშალის კამპოსის წინამძღოლობით; მოუთმენლად ელიან შეტაკებას; მთავრობა აღელვებულია და უგზავნის კამპოსს დეპეშას—ჰსურს თუ არა კიდევ ჯარის მიშველება.

მთელი ევროპა მოუთმენლად ელის ესპანიასთან ერთად—რითი გათავდება მომავალი მნიშვნელოვანი შეტაკება და როგორი ბედი მოელის თავისუფლებისათვის მებრძოლს ერს?

ლაღი.

ELEKTRONIKA
ELEKTRONIKA

ახალი ამბავი

—

*** გუშინ-წინ, საღამოს 5 საათზედ, მტკვარში დაირჩო მეფბარი ვიკტორ გასი. გასი სულ ახალგაზდა კაცი იყო, 27 წლისა და თავისი ქარხანა ჰქონდა ბარიათინსკის ქუჩაზე თ. თუმანოვის სახლეში.

*** ს. გეტეხი, (გორის მაზრა): ექვს ამ თვეს საშინელი ქარიშხალი ამოვარდა, ზედ მოჰყვა შუბღილი სეტყვა და რამდენიმე საათის განმავლობაში ისე ჩარეგვა ვენახები, ხეხილი და ყანები, რომ მტრის თვალს არ ენახებოდა. ოთხმოცის წლის კაცები ამბობენ, რომ ამისთანა სეტყვას ჩვენ ჯერ არ შეგსწრებივართო. წელს ასი თუმანი ხარჯი მოგმატა ჩვენს სოფელს წინაღმედგ შაზშადნდელის ხარჯისა. რა ქნას აქაურმა გლეხმა, ჯირნახული ხელიდამ გამოეცალა და ან ცოლშვილი რით გამოკვებოს, ან სახელმწიფო ხარჯს რით გიუძღვეს. გუბერნატორს ამაზე თხოვნა მიგართვიდა და არ ვიცით რა შეება მოგვეცემა.

*** მეტეხის ციხის მღვდელი იოანე ლომაური და მღვდელი კუბანის ყაზახის პოლკისა გიორგი ალნიაშვილი დანიშნულ იქმნენ ბლაღოჩინის თანამდებობაზედ: პირველი— კოეკასიის სამხედრო ოლქის საეპიდმყოფო ეკლესიებში, მეორე—კავკასიის 2 ყაზახების დივიზიაში.

*** ს. აკეთი, (გურია): ორის თვის, მაისისა და ივნისის, განმავლობაში ლოვნურს ნაწარმოებს მიმზიდველი, ან შინაარსი, ან ფორმა. და თუ ორივე უფერულია, მაშინ აეტორს აღარ შეეძლია მოითხოვოს ჩვენგან ის ყურადღება, რომელიც მიუცია ნებელი მწერლისათვის; მაშინ ჩვენ მისი ნაწარმოები აღარ მოგვწონს. ამ ჩვენს მოწონებას ან და დაწუნებას პირადი გემო და ენინ-კი არ უნდა დავუდგთ საფუძვლად, არამედ ის მოთხოვნილება, რომელნიც შეადგენენ ანსა და ჭ-ის ყოველი ხელოვნური ნაწარმოებისას.

ამ მხრით თუ შეეხედავთ „მსხეერპლს“, ვნახავთ, რომ შინაარსის უმნიშვნელობას მოსდევს ფორმის უფერულებაცა. მაგალითად, აქ ის მოგმეტია ყველზედ უფრო საინტერესო, სადაც წუნარი, მშვიდი და რიგიანი ქალი, მარინე, ფსიხოპატად, გალიოცინაციებით შეპყრობილ ალსებად გარდაიქმნება, მაგრამ ამ მოგმეტს აეტორი გვერდს უქცევს. სოფელში მარინეს კუდიანობის ხმა და ვუთარდა. აეტორი-კი ამას ამ რიგად ხსნის: „საწყალს (მარინეს) ყველაზედ გული გაუტყდა; ვისზედაც მეტი იმედი ჰქონდა, ონისიმეცა, ვერ დაჰფარა იგი ფეფენის ხელისაგან; მას გადაჰხდა ყოველივე თავისი და ახლა აღარავინ ესაპროობდა მოიმხარეგ; აშკარად დაინახა, რომ ფეფენას ყველაზედ ძლიერი ყოფილა, რომ მასთან ბაძალთა ამაო იქნებოდა და დაემორჩილა, ეგმა სულიან ხორციანად. მისი მაყურებელნი-კი ამნაირ მისს მდგომარეობას მის გაკუდიანებას აწერდნენ.“ ეს ხომ ასე, მაგრამ მთელი სოფლის გურიის სახალხო წიგნთ-საცავ-დგან 200 კაცს გაუტანია წასაკითხად 600 წიგნი და ჟურნალ-გაზეთები. თუ პატივცემულმა წერეგმა შემდეგ შიაც თვ თავისს დროზედ შემოიტანეს აღთქმული საწერო ფული, ეს წიგნთ-საცავი თავისს დანიშნულებას თვალ საჩინოდ ასარულებს.

*** ᲥᲓ. ხაშური, 13 ივლისი: აღ ქაირაში ძლივს ვეღირსეთ რიგიან დარს. მეშაობა მინდვრებში გაჩაღებულია, მოსავალის კარგი პირი უჩანს, რის გამოც გლეხების სიხარულს საზღვარი აღარა აქვს. გლეხეგაზე ნაკლებად არც ვიპრეი არიან გახარებულნი. ამათ დიდ-დიდ ჩანახეს დაუწყეს მზადება. დამეფიტებულნი არიან, რომ წელს კარგად მოითბონენ ხელს სხვის ჯირნახეულზედ. ვიპრეი უტაკმო საქონელს მაჭასიხლად ჰყიდნიან. მაგრამ უტაკმოს ვინ სჩივის, როცა ფას დაგებეული საქონელშიაც ძალ-და-ძალ მეტს იხდეენ ენინან.

ᲥᲥᲘᲜᲨᲘ უსუფთაობაა; გაავდარდება,— ტალახი გვარჩობს, გამოდარებს—მტვერი. ქერდებიც არ გვაყრიან სიკეთეს. ვინც სიცხის გამოღამით ფენჯარას ღიას დასტოვებს, ის დილით ცხარის ცრემლითა სტირის მთის მეოხებითა.

*** ᲘᲛᲔᲓᲒᲐᲜᲨᲘ: აქაურის სკენის მოყვარე ახალ-გაზდანი 20 ივლისს წარმოდგენის მართვეგნ ალექსი-მესხიშვილის სასარგებლოდ. ნებართვა უკვე აიღეს. წარმოდგენილი იქმნება I „ᲫᲔᲚᲘ“ გ. ერისთავისა, II „ᲯᲐᲜᲨᲘᲜᲐ“ ტ.—ნ.ცისა. იმედი უნდა ვიქონიოთ, ასეთის საწინ მარინესთვის ჩვენების ჩამორთმეგა სელ სხვამ გვიმტკიცებს: მაყურებელნი ძართალნი ყოფილან, რომ მარინეს კუდიანად სთვლიდნენ. ამ „გაკეფილ-ნაკ-ი ბერეგ“ არ გვიხსნის; რასაკვირველია, ჩვენ ვიცით და ესეც მხოლოდ პრეზუმპციით, რომ მას კაცის გაკუდიანება არა სწამს, მეტი არაფერი.

ამ მოთხრობებისა და ზოგიერთი ახალგაზდა მწერლების ნაწერებს წაკითხეგ, მეტის მეტ გლახა ბრის გადგენიეთ ჩვენ სოფელზედ. მართალია, ის ხანა წავიდა, როცა გლეხი და ანგელოსი ერთად მიიჩნდათ და ეხლა მწე ლები უფროა მეტს სიბინძურსა და სისაძაგლეს ხედვენ მდაბიო ხალხს ცხოვრებაშიენიგ ზნეობრივს სიმშვენიერესა და სიტურფეს, მაგრამ ჩვენ გვგონია, ამაშიაც გადაკეთაობეს. რაღაც დაუკერებელია, რომ ნიადაგ შრომითი და ჯაფეთ წელში გაწყვეტილს გლეხობას, ისეთი უსამუოობა და მოწყენის ნაყოფი—ცოდვები ჰქონდეთ, როგორც მაგალითად ადიუტერია (ბრუშება), როგორც გვიხატავენ ნინოშვილი („არშიესი“) ანაგვისპირელი („დალ-ძმა“), ან. ერისთავი („ლაზარეთ გადაპარება“) და სხვები. დაუჯერებელია, ხალხი ფიზიკურად ჯანმრთელი და კარგს ჰგერნი მეოფი ისეთი ნერვების სისუსტისაგან გამოწვეული ჰსიხოპატიით იყოს მოცული, როგორც დ. კლდიაშვილი გვიჩვენებს.

**

ჩვენს თვალეგს არ დავუჯერეთ, ოღაც „სოლომან მორბელიძეს“ ქკეთ დ. კლდიაშვილის სახელი დაეინახეთ. ამ უკანკურმა ამბების შემთხზველმა ეს ნაბიჯი წასდგა წინ და ისეთს გზას დაადგა ამ მოთხრობით, რომ სწორედ წინასწარმეტყველი უნდა ყოფილიყავით, რომ ეს წარმოგიდგენთ. რა აქეს მართალი საერთო დ. კლდიაშვილს ამ სიმპატიურს, გრძნობიერს იუმორისტს, აეტორს „სოლომან მორბელიძისას“, „შერისხვისა“ და „მსხეერპლის“ დამწერთან? რა ნამდვილი, ცოცხალი მომეტია (მხოლოდ მომეტი, საუბედუროდ, ეხლანდელი ჩვენს მწერლეს, რომგორიც მთელის ცხოვრების აღწერა აღარ ეხერხებათ) აღებული ამ ეტიუდის შინაარსად! რა ცოცხლად არის იგი აღწერილი! მწერალს ეს მომეტი მეტის-მეტად კარგად შეუსწავლია, ყოველის მხრით გაუზომავს და აუწონია და ამიტომ თვით ისეთი ადგილებიც, რომელსაც უნიჭო მწერალი ყურადღებას არ მიაქცევდა, მას ჭკოფოთა აქეს გამოხატული. აიღეთ გინდ სოლომანისაგან პლატონის დაუსრულებელი პატიე, იმ რწმენებით-კი, რომ „ერთი ორი შეპატეჟებით არ დარჩება“; გინდ, ამ გიიქეკრა, მაგრამ საბრალო მაკნეკალის ბაასი ბესარიონთან (გასათხოვი ქალის მამასთან), მისი ბერ დაწყვეტილი მისგან წასვლა, მერე ბესარიონის უკან დადევნება; აიღეთ, მთლად მთელი ქორწილის აღწერა, სოლომანის გამბიაზეგება და პირში ჩაღის გამოსმა ორივე დაქორწილებულთა მამეგისაგან, საბრალო ახალ ყრის დამთავრებული სემინარისტის უხერხულობა და მისგან სოლომანის შეშენარება,—ერთი სიტყვით მთელი მოთხრობა ისეთის ტრაგედიაა, ისეთი ლომეგი ზონდერრეგეერი.—შენ უნდა აღიარეგო ყოველგარის ცოდნით და იმიდ დროს იყო მუდამ პოეტეთ აღფრთოვანებულის სულის პატრონი. სამკურნალო მეცნიერება უნდა იყოს შენი სარწმუნოება და პოეტია, შენი მეცნიერება დაუბეღურება.“

ინ ასე ასურათებს ეს შესანიშნავი აეტორი მკურნალის იდეალს. არ მ.ხოვს, დაუვიწყარო მეგობარო და მასწავლებელო, რომ შენ ხედ ვინმე ყოფილიყოს გულ-წაწყენად! მაგრამ თუნდაც რომ ყოფილიყოს ვინმე შენ ხედ გულ-ნაკლულად, არ შემ-ძლიან წარმოვიდგინო, რომ იგი მანც შენს სახეს არ ხედავდეს აწ დასურათებულ ეკიმის იდეალში.

ჩვენს დროს, როდესაც ამდენად სასტაკეს და—Sit veniat verbo—წვრილმანს სპეციალიზაციას შეავეწეთქოვანო, მხოლოდ შენ იყავ ჩვენ შინ „მართლიც და აქლეის მმიმე საპალნესავით, ყოველგვარ ცოდნით აღჭურვილი“. და ინ, ჩვენ, საავდილოფოს ყველა ექიმებმა და ჩვენთან ერთად მთელის ტფილისის ექიმებმა, დავკარგეთ ძვირფასი ენიმე, რომელიც ერთნაირად არის ყველა ჩვენთვანინათვეს საგრძნობელი. თვითოეულს შენს მოწოფეს დარჩება სამახსოვროდ ის ძვირფასი წამები, როდესაც შენ სიყვარულითა და პოეტურის აღფრთოვანებით ფუნფარლები მათ შენს ცოდნაზ. მარტო ეს, რომ მრავალის წლის მეცადინეობითა და შრომით შეძენილს ცოდნას უზრარეგი ყველას ერთგვაროდ, გულშინსამაღალიოდ ჩაუმარხავს შენს ხსოვნას მეგობრებსა. აქ არც ადგილია და არც შემძლეობ დაკასახეეო, რა

ლოგიერ ნაწერ-ებ-ი. ეს ბოლოს ეს ეთქმისრა. რა მშვენიერად არის აღნიშნული სპარალო სოლომანის სულის მდგომარეობა მის მოკლეევაში ჯორთან, სიხარული და მწუხარეეა ყოველივე საწყლის ჯორის ზურგსა ხდეა და ჯორი გარეშე მაყურებელთათვის ის ტრაგმეტრის როლსა თამაშობს, რომელიც სოლომანის სულიერი სიცხის რაოდენობას აჩვენებს.

მეტის-მეტად ხელოვნურად არის სწორედ გითხოთ აღწერილი ეს დაუსრულებელი ერთმანერთის მოტყუეეა, ისე რომ მატყეაინეე და მოსატყეეეელიც კარგად გრძნობენ მათ ეს სიტყვების უმნიშვნელობას ერთი-მეორეეს. კარგად იცოდა სოლომანმა, რომ, თუ არ წინდაწინ, საქმის გათავეების შემდეგ ბესარიონი ერთს გროშსაც არ მისცემდა და ტყეილი უსაფუძვლოდ ინანებეს, რად ვენდეეთო. კარგად იცოდა თავიდგანვე, რომ ბესარიონს ნდობა არ შეიძლებოდა, მაგრამ რა ექნა? არ ენდომდა და საქმე ჩაიშლებოდა და საქმის გაჩარხვისაგან იქნება ერთი ბეწო რამე მანც ეშოვა. ეს „სიკეთილს მერე სინანულიც“ ხომ თავის მოსატყუებელ წამლად არის ნახმარი.

გადიაკოთხეო ეს სიტყვები, რომელიც უმეღლესი კომედიის ფინალია და ნახავთ, რა ტრაგედ-აა შიგა: „მოიტანე, ბატონო, მაგ მანც მოიტანე... (ეხვეშება ფულის მოცემას სოლომანსა ახალ ჯვარ-დაწერილ ხელმინარისტს) თვარა მაგიც დაკარგული შეიქნება ჩემთვის. გასართობაკი ვარ ,ᲛᲬᲐᲠᲘ კაცებთან, რომ შეეეი, მარა გვიან-ღაა, მე-კი ჩემი დამეძართა, მარა ღმერთი მოწყალეა, ერთ სამეცნიერო და საზოკადო სამსახური მიგიიღეს შენ,—ეს თავოს დროზედ იქნება გამოკვეყნებული შენის ამხანაგებისაგან. ეხლა-კი ვიტყვი მხოლოდ, რომ როგორც მეცნიერებას, ისე შენს მეგობარ-ექიმებს, ყველას დიდი სარგებლობა მოუტანე შენ. შენ ის ინვიტთთაგანი ხარ, რომელსაც დამშვიდებულის სინიდისით შეიძლიან სთქვას სიკვდილის წინ: „Nunc demittis servum tuum, Domine!“ მშვიდობა შენდა, მაშვრალთა მეგობარო, საუკეთესო ამხანაგო და სახელოვანო მასწავლებელო! საუკუნოდ იყოს ხსენება შენი! Sit tibi terra levis

ᲥᲝᲠᲬᲘᲡᲞᲝᲜᲓᲔᲜᲪᲘᲐ.

ᲡᲝᲤ. ᲑᲝᲠᲩᲮᲘᲐ, (ᲭᲝᲠᲝᲮᲝᲡᲘ ᲮᲝᲑᲐ). წრეკვანდელმა წვიმამაშ დარებმა აქაურს ფუზარეს წყიმა მოუბრაწუნა ბედი, რადგან ბაზაფხულს აქეთ კეკრა არ გასულა ისეთი, რომ წვიმა არ ყოფილიყოს და ეს ხომ, როგორც მოგეხსენებათ, მალამოა აქაურის ნიადაგისათვის. პურისა და ქერის მოსავალი წელს რომ არის, ისისთანა ჯერ აქაურს მოხუცებულებს არ ახსოვთ რომ ყოფილიყოს, მაგრამ სამწუხაროდ, აქაური ფუზარეს სიმინდს უფრო მეტსა სთესავენ და ამისთვის ბეგრი ნანობს ახლა, რატომ მთელს საყანეებში პური და ქერი არ დავთესეთო, მაგრამ აწ სანანული ამის გამო გვიან-ღაა. თუ რომ სიმინდის მოსავალსაც ამისთანა დარები დაეჯრა, როგორიც პურსა და ქერსა, მაშინ არავინ იქნება ისისთანა, რომ წრეკვანდელს მოსავალს დამეფიტროს. თუნდაც დარგვაც კაცდღეს იქნება ჩვენსაკენაც გამოიხედოს ამზე! ჯერეთ არ დამშართნია ამისთანა საქმე, მარა არაფერია!.. ჰმ, პატიოსან სიტყვას ვეტდე! ᲛᲘᲜᲐᲠᲘ ᲙᲣᲡᲐᲒ სად აქეს ღონე თავის პატიოსან სიტყვას გაჰკვეს... მე სულელმა ეს რაგა ვერ ვიფიქრე! ამ დაწყველილ ხელოვანაში მაინც რა არ შეგამთხვევ, რაჭ! მოვეშეა ხელი? წინწალსა და ათას უსიამოვნებას გადარჩები კაცი, მარა ეს იმერი გოროში რომ გერიდება, სად უნდა იშო

ო? რითი უნდა იშოვო? გამშვრებით ამბობდა სოლომანი. - რა საცოდავს მდგომარეობაში იყო ეს საწყალი, გოლშისთვის თავის დამცირების გადამტანელი და ყოველთვის ყინვაზედ გაცურებული მამეკანელი, „როცა თვალ-წინ ბისი მოვალე პლატონის სახე წამოიოუდგებოდა, ან და ცოლი გაახსენდებოდა... რა ოიგინი იქადოდა ამ ეუკანასკნელთან, თუსნიანებს მოგიტახო! და ახლა რას მიეტანს?! ვინ სიკეთელო! მეოლოდ ექვს მანეთს და ერთს ბარის ტაკეს! ჰმ, ხარის ტაკეი: რა საგანძურიაზ! სირცხვილს კიდევ გადარჩება, მარა პლატონის ვალის გასასუფთრებელი ფული სადაა, სად? სად იშოოს ეს იმერი-ტიალი?“

შესაბრალია და თან სასაკილოც ბისი მდგომარეოობა. შესაბრალია მიტომ, რომ გაკიჭვება მოაკიდებიეს ხელს ასეთს უკადრის ხელობაზედა. ᲩᲣᲥᲔᲚᲘ ᲐᲠᲐᲠᲘᲐ ᲗᲐᲕᲘᲡ ᲛᲝᲮᲣᲪᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲠᲒᲕᲐ. ᲡᲐᲠᲘᲠᲮᲝᲜᲐ ᲗᲣ ᲛᲝᲜᲐᲠᲘᲡ ᲛᲝᲜᲐᲠᲘᲡ ᲛᲝᲜᲐᲠᲘᲡ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რგა ხანია მოითავეს და, როგორც მოგახსენეთ, ჯერ ამასაც კარგი დარები უდგას და აწ რა იქნება ღმერთმა უწყის. ფუხარების ისე გაუტყდათ გული თუთუნის ფასის დავარცნის გამო, რომ იქიდგან ვერაფერს სარგებელს მოელიან, როგორც წარსულს წლებში, რადგან ჩარჩ-წურბელებს თავიანთის ვაჭრობის მეოხებით თითქმის ჩაღის ფასად მიაქვთ. აბა რა ფასია აქაური თუთუნისათვის, ორი მანეთიდგან ხუთ თამდის არავინ იძლევა. ერთი სიტყვიო, ისე ეზიდებიან ჩარჩები, როგორათაც მათი სინდისი სჭრის და ეს, ხომ მოგეხსენებათ, ჩარჩებში არ მოიპოვება. აქაური ჩარჩები კარგ მეძებრებივით ათვალ-ყურებენ ამ დროს, როდესაც ფუხარას სახელმწიფო ხარკის გარდახდის დრო მიადგება კარზედ. რომ იმათი ხმა არ ისმოდეს, მაშინ ისინი სწორედ კალიასავით იქ გაჩნდებიან, რა-კი იციან, რომ ფუხარას იმ დროს უშარს გრაში დი ის წამალსავით ეცვრება გაჭირვებულთ: ოღონდ ამ დროს დაიხსნას ჩარჩმა ფუხარა გარდასახდისგან, თორემ იმან ათი მანეთის ღირებულ სამონელში ხუთი შეაძლიოს, ვინ რას ეტყვის. ამ ნაირად ჩვენი ნაოფლრნი სხეები იკვებებიან და ჩვენ-კი წელიწადში ორ დღესაც არ ვღირსებივართ ხორციან საჭმელს.

ივ. ჯაიანი

საკვირაო სხარტული.

(სიცხის საშინელი ზედ-გავლენა.—ჩინებული მეთოდი,—სასაცილო ნიმეში მაღლობისა.

ვერ წარმოიიდგენ, ძეკრფასო მეი-

ბაც არის, მაგრამ რა ქნას საბრალომან? ეს ერთი იმ უმრავლესთაგანია, რომელნიც ბუნების ფატალურის კანონების ყურ-მოკრილი-ყმა გამხდარან. სულის ძალი ღმერთს მათთვის არ მიუნიჭებია და მის გონების გავარჯიშებაზედ არ უფიქრია არც მშობლებს და არც საზოგადოებასა, რომ უფრო მჭრელი იარაღით აღეჭურვა იგი ცხოვრებისთვის ბრძოლის ველზედ საორაგდა. ეი ამიტომაც მან ხელი მიჰყო ასეთს უსარგებლო და უმადლო საშუალებას, რომელიც მის კაცობრიულს ღირსებას ამცირებს. განა თვით ვერა გრძნობს თავისს ხელმოსილობა და ცხოვრების სიბერავესა, უგვანობასა და უბადრუკობასს?—ღმერთმა დასწყევლოს, ღმერთმა,—თავის-თავად ლაპარაკობდა სასო-წარკვეთილებაში მყოფი ეიფლონი მაშვილი:—ღმერთმა დასწყევლოს ამნაირი გაძღილებული ცხოვრებაც!..“ დასწყევლა ღმერთმა სულ-მოკლე (?) ბზნაურის უსაშვალო, გაძაღლებული ცხოვრებაზ? რითი გამოაქვთ თავი, მეტი გზა რომ ალარ აქვთ? ტყეული, ტყეული, ყოველ ნაბიჯზედ ტყეული და უპირულობა! რა გამოიგოდა ორი თვის ჩემი წანწალიდგან; მოვაკლეთ, მომატყუეთ, მომატყუეს და ერთი მოტყუებული ხვალ ან ზეგ კაცზედ მომადგება კიდევ! საშველი თუ მაინც მოგვეცემა როდისმე, რომ კაცური ცხოვრება გვეღირსოს...“ რა კარგად გაუგია ავტორს ამგვარ ბედკრულთა მდგომარეობა, რა ღრმად ჩაუხედავს მათ გულში და რა ნათლად გვიჩვენებს იგი ტანჯვით სავსე სასაცილო არსებას!

თხეელო, თუ რა საშინელი ზედ-მოქმედება აქვს ამ საშინელს სიცხეს ტფილისში ზოგიერთებზე!.. ვინ დაეძებდა იმას, რომ მტკვარი გათბა და აღეღდა,—ნეტავი ტვინი არ ადუღებულიყო; ტვინი და რა ტვინი?—ლიტერატორებს, პედაგოგებს, პუბლიკისტებს, ისტორიოსებისა და სხვ.. საუბარი საუბარს ალარა ჰგავს, კითხეა—კითხეას, წერა—წერას, სწავლება—სწავლებას და აზრი—აზრსა..

დავიწყოთ მაგალითებით: ამ დღეებში ერთმა ადგილობრივმა გაზეთმა დასტამბა ვიღაც ი. ხ. წერილი, რომელიც თამამად ქოლდებულ, რომ ალა-მაჰმად-ხანის შემოსევის ფრსს მეფე ერეკლე მეორე თოაში გაიქცა, ქართველი ჯარი მტკვარში ჩაიმალა, სარდლები კლდეებში შეძვრნენ და იმერეთისა და მოხმარების მაგიერ იმერეთისაკენ მოჰპქუსლეს და გზა და გზა დაარბიეს ყველანაო; ტფილისი სომხის მეკატრეებმა და ყიზილბაშების მეჯანრიებმა გადაარჩინეს. განადგურებასაო!!??

მკითხველო! გიტყობ, რომ ამ სიტყვებზედ შენ სიცილიც მოგდის და ჯავრიც, მაგრამ დამშვიდდი: აკი თავიდამეე გაუწყე მიზეზი ასეთის გაოცებისა და მოვლენისა...

როგორ აოობა ტფილისი მეფე ერეკლეს მძვინვარე პირადმა მტერმა ალა-მაჰმად-ხანმა; რა განსაკვირებელი სიმხე და სივიკეკე გამოიჩინა ქართველმა ჯარმა; რა დიდი სახეა სამხედრო გენიოსისა დაგვისურათა პატარა კაზმა,—ამას, არამც თუ ისტორია გვასაუთებს; ეს არამც თუ სულდგმულებმა იციან, არამედ ამას ქვანეკი ჩაჩმნიენ და ღალდებენ..

ავტორი სასაცილო მდგომარეობაში აყენებს თავისს მგრეხს, მაგრამ თანაც ეპრალება ოვინი, ეპრალება იმიტომ, რომ სასაცილონი არიან. ეს სინიალული გამოხატული ცხოვრებისადმი, რომელითაც გამსკვალულია მთელი მოთხრობა, ღრმად გაფიქრებული, ღრმა გრძნობებს იწვევს თქვენში და მადლობით აღსავსე გულით იხსენიებთ ავტორის სახელს, რომელიც არ გასდევენებია ცრუ რეალისტების გზას და მთისავით დემონური ხარხარით და მიზანტროპულის ზიზღით არ ეკიდება ღვთისგან გაჩენილ არსებას. ბ. კ.ლდიაშვილი, რასაკვირველია, კარგა ხედეს ამ ცხოვრების სასაცილო მხარეებს, ნაკლად ვვაჩვენებს უსარგებლობასა და უმნიშვნელობას ამგვარის ცხოვრებისას და საკმაოდ ვვაზიზღებს ასეთ პირუტყვულს ცხოვრებას. მაგრამ თანაც მისი გული „სიბრალულით სავსეა, ყოველ ღვთის ვაჩენილ და დაჩაგრულისადმი“, ყოველ ბედისაგან მოძულებულ ადამიანისადმი. ეი ამ სიბრალულს გვინერგავს ავტორი გულში და გვიგრძნობებს კიდევაც, რომ მოვალეობაა ყოველი შეგნებული ადამიანისა ამგვარი შეუსაბამო ცხოვრების წარმომშობელ მიზეზების მოსპობას ეცადოს.

ბზოლოდ ერთი საყვედური გვეთქმის ამ მოთხრობის შესახებ. ეს ის, რომ მარტო ცხოვრების ერთი მხარე ალ ავტორს აღებული და არა მთელი ცხოვრება კაცისა. ისე-კი ეს მომეტნი სრულად და კარგად გამხატულია. ეს ისეთივე მომეტნია, როგორც, მაგალითად თ. ჭავჭავაძეს აქვს აღწერილი „კაცია ადამიანი?“ შესანიშნავს VI, VII, VIII, თავებში, სადაც ლუარსაბისა და დარეჯანის დაქორწინების ამბავი მოთხრობილი. შინაარსიც იგივეა (მეპანკლობა) აღებული, რასაკვირველია, ი. ჭავჭავაძის ნაწარმოების ამჩნევია ბეტედი მისი დიდის ნიჭისა და ამ ნიუსიავე ბრალია, რომ ყოველივე აღგილი მისის მოთხრობისა კლასიკური თვისებით არის სავსე. მერე კიდევ რა-კი ამ მომეტს თავისი შეაფერი აღგილი უქირავს მთელი თხეარეძის ცხოვრების აღწერაში, უფრო მეტი მნიშვნელობა ეძლევა. მაგრამ ბ. კ.ლდიაშვილსაც ეჭნეკვა თავისებურობა თავის ნაწარმოებში, უფრო სხვა „შემოხვეეთია კომბინაცია აქვს აღებული და ამიტომ სხვა ზედმოქმედება აქვს მკითხველზედ, თუ სუტ-კენინა თქვენ გეზიზღებით და მის მოსეკვან დასჯას სრულის სიამოვნებით უყურებთ, სოლომანი გებრალებათ, გებრალებათ მატომ, რომ არც ისეთი სახეზღარი დაქორწინება აიღია ნიშნად, როგორც სუტ-კენინასა და არც იმდენზედ ბოროტი არსებაა, როგორც სუტ-კენინა. სუტ-კენინა თურმე თავის დისუულსაცა-კი ჯოლის ფუფლად და სოლომანი-კი ასეთს არას მოქმედებს. სუტ-კენინა ერთ ფუთსაც არ შეჩერდება თავის მოქმედების სახიზრრობაზედ, საწყალი სოლომანი-კი კარგად ხედავს თავისს მოქმედების უმეზვესობას, მაგრამ რა ქნას? თუ სუტ-კენინას მოქმედებაზედ პირად სიბოროტეს უფრო მეტი ადგილი უჭირავს, სოლომანი მოლდ გარემოებათა ზედ-გავლენას შეუპყრია, ამიტომ ჩვენ ბოლოს უფრო გარემოებებსა ვდებთ და არა სოლომანს, ამიტომაც სოლომანი უფრო გვეწყალება.

სხვა განსხვავებაც არის თ. ჭავჭავაძისა და ბ. კ.ლდიაშვილისაგან მაშასადამე, ყოველ ამ ისტორიულის საბუთის წინაადმდეგ წარმოთქმული აზრი, როგორც სრულებით უმართლო და უსაფუძვლო, ჩაითვლება სიმდაბლეთა და სიყალბეზი!..

ეს დასკვნა, მგონია, ყოველის მკითხველის გულსა და გრძნობაში ხელ ახლად დასაბუთად Z-ის მეთაურის და ზ. ჭ. ფეოდუტონის გადაკითხვის შემდეგ, რომელნიც ამ დღეებში „ივერიაში“ იყენენ მოთავსებულნი. დღეს ჩვენ დაკვრჩენია ორიოდე სიტყვა, სიტყვა ამოწერილი პირდაპირ ისტორიიდამ, სიტყვა შეუცვლელი და შეუფუფრადებელი, გამოსთქვეთ ი. ხ-ს ამ წერილის ადგილის შესახებ, რომელიც იმერლებს შეეხება: როდესაც იმერეთის მეფემ, სოდომონ მეორემ, დისწულსა ერეკლე მეორისადამ, ამ უკანასკნელისაგან მიიღო მეფეო-ბარათი, რომლითაც პატარა ალი იმერეთს დახმარებასა სთხოვდა ამ საშინელის ზეშინა და გაჭირვების დროს, იმერეთის გვრეგვრნოსანმა დაუყოვნებელივ შეჰყარა სახელმწიფო საპეკო სათათბიროდ. სოლომონმა საპეკოს ამცნო სავანი თათბირისა და თანაც დასძინა, რომ თავისის ბრძოლ საღირთო მოვალეობათა ჭრაკის ალარსრულის ბიძა-მისის თხოვნა, ანუ უკეთა ვსთქვათ, ოღონდ მოამეთა. სარდალთ უხეკეცნა ქიმხოსრო წერეთელმა გადაკრეთ სთხოვა მეფეს დაუყოვნებელივ შეკარება ჯარი და გაეგზავნა ტფილისს მისაშველებლად.

ამნაირად სარდალთ უხეკესის ქიმხოსრო წერეთლის გულწრფელსა და ამხელილშეიარულს თხოვნასს შეეტრფოდა აზრი სვიმონ ალაშვილისა და სხვათა დამსწრეთა და მეფე სოლომონმა ბრძანეს „შესანიშნავს VI, VII, VIII, თავებში, სადაც ლუარსაბისა და დარეჯანის დაქორწინების ამბავი მოთხრობილი. შინაარსიც იგივეა (მეპანკლობა) აღებული, რასაკვირველია, ი. ჭავჭავაძის ნაწარმოების ამჩნევია ბეტედი მისი დიდის ნიჭისა და ამ ნიუსიავე ბრალია, რომ ყოველივე აღგილი მისის მოთხრობისა კლასიკური თვისებით არის სავსე. მერე კიდევ რა-კი ამ მომეტს თავისი შეაფერი აღგილი უჭირავს მთელი თხეარეძის ცხოვრების აღწერაში, უფრო მეტი მნიშვნელობა ეძლევა. მაგრამ ბ. კ.ლდიაშვილსაც ეჭნეკვა თავისებურობა თავის ნაწარმოებში, უფრო სხვა „შემოხვეეთია კომბინაცია აქვს აღებული და ამიტომ სხვა ზედმოქმედება აქვს მკითხველზედ, თუ სუტ-კენინა თქვენ გეზიზღებით და მის მოსეკვან დასჯას სრულის სიამოვნებით უყურებთ, სოლომანი გებრალებათ, გებრალებათ მატომ, რომ არც ისეთი სახეზღარი დაქორწინება აიღია ნიშნად, როგორც სუტ-კენინა. სუტ-კენინა თურმე თავის დისუულსაცა-კი ჯოლის ფუფლად და სოლომანი-კი ასეთს არას მოქმედებს. სუტ-კენინა ერთ ფუთსაც არ შეჩერდება თავის მოქმედების სახიზრრობაზედ, საწყალი სოლომანი-კი კარგად ხედავს თავისს მოქმედების უმეზვესობას, მაგრამ რა ქნას? თუ სუტ-კენინას მოქმედებაზედ პირად სიბოროტეს უფრო მეტი ადგილი უჭირავს, სოლომანი მოლდ გარემოებათა ზედ-გავლენას შეუპყრია, ამიტომ ჩვენ ბოლოს უფრო გარემოებებსა ვდებთ და არა სოლომანს, ამიტომაც სოლომანი უფრო გვეწყალება.

სხვა განსხვავებაც არის თ. ჭავჭავაძისა და ბ. კ.ლდიაშვილისაგან ერთისა და იმავე მომეტის აღწერაში. ეს განსხვავება არის შედეგი არა მარტო პირველის ძლიერის ნიჭისა, არაუედ იმ იარაღისაც, რომელსაც იგინი ხმარობენ. ი. ჭავჭავაძეკა და დ. კ.ლდიაშვილიც სატირასა ხმარობენ, მაგრამ პირველი სატირა მკაცრია და შეუბრალებელი, ეს ფოლტერის სასტეკი სატირაა, ხოლო დ. კ.ლდიაშვილის სატირა სანტიმენტალური სატირაა, დიკენსისებური. პირველი კაცის სინინძურს გვაზიზღებს, იგი შენდობასა და შებრალებას დამამცირებლად სთვლის იმ კაცისათვის, რომელიც ამ გრძნობებს იწვევს ჩვენში („ნახევარი საუკუნე ამისთვის იცხოვრეს ამ კეკეანაზედ,“ ამბობს ი. ჭავჭავაძე თავის მოთხრობის ბოლოს თოთქარიძეების შესახებ—„რომ ბოლოს მაინც კიდევ „შენდობა“ ითხოვონ და სამდაღნოდ გიიხდიონ საქმეზ“); მეორე გვაზიზღებს მისგან აღწერილ ემრეკს, მაგრამ თანაც გვაბრალებს მათ. პირველს ზედვე ეტყობა ინ ეკოქის ბეტედი, რომელსაც თვით ეკუთვნის. ეს იყო ჩვენში ეპოკა იდეალიზმისა, ეპოქა ბატაკებისა, მაშინდელის მწერლებს ძალში და რბილში გამჯდარი ჰქონდათ რწმენა კაცის ყოველის შემძლებლობისა და მისი დიადობისა, ეს ეფიოს სახედ მიაწნდათ, ამიტომაც სასტიკად ეკიდებოდნენ მის დაწაუოთბას, მისგან ღვთის სახის უარ-ყოფას. მეორე ეკუთვნის ფრსს ბესსიმიზმისს, იმ დროს, როცა ყოველი კაცი ცნობილია მტეკად, ულმობელის ბარემოების მონად, საწყალ, უძლურ და ბეჭავ ქმნილებად, რომელიც ყოველ თავისს სახიზრლობაში მაინც შესაბრალისია, მისთვის, რომ მის ცოდვებში დიდი წილი უდგესს საზოგადოებასა და ყოველს მისს წევრსაც. პირველი საზოგადოების ბედსა და იღბალს კაცისა და მისი პირადობის უფლების ქვეშ აყენებს; მეორე კაცის ავსა და კარგს საზოგადოებას და ან სხვა კაცისაგან დამოუკიდებელს ბარემოებას აბრალებს. ამის შედეგია როგორც მათი სატირის განსხვავება ისე იმ გრძნობისაც, რომელსაც ჩვენში იწვევენ მათის ნაწერებით.

ავტორის ღირსებად უნდა ჩაითვალოს ისიც, რომ მოიშვიდ პირთა სულიერის მხარეს საკმაო ყურადღებას აქცევს, რაც მივიწყებული აქვთ ცხოვრებისა ფოტოგრაფიულად გამოხატვით გატაცებულ მწერლებს, ოთე ეხლა ამ უკანასკნელს მოთხრობას. დ. კ.ლდიაშვილისას შევდარებთ მის პირველს ნაწერებს, ცხადად დავინახავთ, რომ ავტორმა ანა თუ დიდი ბიჯი გადასდგა წინ, სულ სხვა ბაზას დადგა. ეს ცვლილება მით უფრო საკვირველია, რომ თითქმის ერთის წლის განმავლობაში მოხდა (28 აპრ. 93 წ. „ᲘᲕᲔᲠᲘᲐᲡᲐ“;—21 მაისი 94 „სოლომან მორბილაძე“). ეს-კი ადვილ გვაძლევს, რომ თუ ჩვენმა ავტორმა წარმატების გზაზედ ასეთის სისწრაფით იარა, მაშინ ჩვენს ლიტერატურაში სპპატონ ადგილს დიიკეარ. ჩვენ ძლიერ სანუკვარ საქმედ მიგვიჩნია, ურჩიოთ რომელიმე მწერალს ამ გზას მისდეგ და ეს მიატოვეთ, მაგრამ ეს-კი არ შეგვიძლია არ აღვნიშნოთ, რომ დ. კ.ლდიაშვილი სატირიულ მოთხრობების ნიკუ უფრო იჩეს. ფსიხო-პატალოგიური მოთხრობები მისი საქმე არ არის და ამგვარი მოთხრობებისათვის თვით ზოლას გენიოსობაც-კი არა კმარა. ამ სფერაში ზოლაც უძლურია.

კიტა.

თედოროვმა,და „სმირნ!“ დიდრიალდა. საცოდავმა პატარა ბიჭთა გუნდ მა შიშით ხმა ჩაიკინნა, სული გაანაბა.

— მე უნდა ვასწავლო მაგათ, თუ რა ჭკვიან დედას რუსულად, სთქვა თავმომწონედ ჩვენის დროის კუდიანმა არხიმედმა. „მატ!“ დაიძახა მან. „მატ!“ განიმეორა რამდენჯერმე კლასმა. შემდეგ, შეეხედე და—თედოროვი განზედ ყოფილა და დაიწყო მიმიკა. არამც თუ ბავშვები, მეც განცვიფრებით მიეჭიერებოდი; შიშის ზაარა შემინაკო, მაგრამ გამახსენდა, რომ ტფილისის სიცხეებს თავისი შედეგი მოჰყვა—და დავშვიდდი, თედოროვმა რამდენჯერმე წარბებზედ ხელი გადაისვა, გადაიწმახნა; შემდეგ ხელი-ხელს გადაჰაბა, მუცელთან რკალი გამოისახა და ისე გაჩერდა რამდენიმე ხანს ბავშვების წინაშე, დატრიალდა და კარებთან მივიდა. ამის შემდეგ კიდევ დაიღრიალა „МАТЬ!“ და კლასმაც რამდენჯერმე ხმა მოსცა.

— აი, გითხარი თუ არა, რომ გიიგეს, ბაბ განგებ ჭკოხე მაგათ: რას ნიშნავს სიტყვა «мать».

მეც, ცნობის-მოყვარეობით გატაცებული, დავეკითხე პატარებს: „МАТЬ“ რა სიტყვა არის, ჩემო პატარა მეგობრებო?

ყველამ სული განაბა და ერთმანეთს დაუწყეს ყურება.

— მოიღაპარაკეთ, ერთმანეთს დაეკითხეთ ! შემდეგ ერთ-ერთმა ბიჭუნ ხეთ, მიემართე კელავ ბიჭ ბიჭუკებს. ამ სიტყიერ ბედ ... ...